

LA RAMBLA
DESAPAREGUDA

Albert Torras Corbella

LA RAMBLA DESAPAREGUDA

LA RAMBLA DESAPAREGUDA

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: febrer del 2024

© dels textos: Albert Torras Corbella

© del pròleg: Enric Majó i Miró

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Hi col·laboren:

Ajuntament de Barcelona
Amics de la Rambla

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Josep Maria Co de Triola / AFCEC

Fotografia de la portadella:

Guilera / Arxiu L'Abans

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre
Excursionista de Catalunya)
AHCB (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona)
AMDCV (Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
IEFC (Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya)
MMB (Museu Marítim de Barcelona)
RACAB (Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona)

ISBN 978-84-19736-31-4

DL B-1586-2024

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 135

VIDA QUOTIDIANA

El dia a dia al carrer més famós

Pàg. 161

FETS RELLEVANTS DE LA HISTÒRIA

Barcelona resumida en un carrer

Pàg. 184

ÍNDEX DE CONTINGUTS

Pàg. 6

PRÒLEG

La Rambla ja no és el que era!

Pàg. 10

INTRODUCCIÓ

La Rambla, allà on tot succeeix

Pàg. 15

RAMBLEJANT

El carrer més famós del món

Pàg. 103

EL GRAN MERCAT

On tot es compra i es ven

Pròleg

LA RAMBLA JA NO ÉS EL QUE ERA!

Enric Majó i Miró, actor

H *i ha més pelats que rics, més gent guillada / que gent amb el cervell apuntalat; / hi passa fum, neguit i terregada / i un món una miqueta estomacat.*

Sí, però la Rambla, ja no és el que era!

Quantes vegades hem sentit aquesta sentència? Des de quan, aquesta remor?

Ja en els meus primers anys, quan des de Rubí veníem a Barcelona per assumptes domèstics o festius, jo demanava al que

comandava l'expedició anar a beure aigua a la font de Canaletes, anar a veure el dit de Colom, els vaixells, el mar... Per aquella insistència amb què un rebec pot actuar, vaig començar a ramblejar desconeixent el sentit

d'aquest verb i desconeixent també els dibuixos d'Opisso, que, amb aquelles passejades, potser vam ser uns dels que el vam inspirar. Excitat per l'oferta que la Rambla exhibia, pel brogit del trànsit, per l'aglomeració de gent, pels ocells engabiats i pels colors de tantes flors que les floristes ens oferien, fou quan una veu va deixar anar: «sense la Monyos, la Rambla ja no és el que era».

Un fa ballar el despit, l'altre la mona / les noies tendres fan ballar-hi el cor; / és la sala de ball de Barcelona / i el sol ve a fer-hi la catifa d'or.

En un casalot antic del carrer d'Elisabets vaig començar a tastar el joc del teatre, en el qual fàcilment vaig quedar atrapat, i va ser al Poliorama on vaig cobrar el primer sou per aquest joc. Eren els anys que la Pilar

Aymerich volia ser actriu i la Mercè i la Lali Colomer em descobrien la ciutat amb un sistema radial: l'eix n'era la Rambla. Cadires de lloguer a Canaletes, suïssos a les granges del carrer de Petritxol, una mica més avall, a mà dreta, el Romea, i una mica més enllà el carrer d'en Robadors; impossible no tafanejar-ho tot. A corredisses i per la porta del darrere, al cinquè pis del Liceu hi teníem opera i ballet des de les altures, a peu dret, però sota preu. Quasi arribant a mar, molt arraconat, el Bar Pastís, on l'única cambra, una senyora amb davantal blanc i accent afrancesat, ens servia un licor una mica embafador i ens feia somniar en un París idealitzat per les cançons de Piaf, Brassens i Bécaud. Un dia li faig preguntar si venien sovint aquells cantants pel seu local. Es va sorprendre per la pregunta i, amb mirada *bubulínica*, com d'altre temps, va assegurar-me

J. MARTÍ / COL·LECCIÓ DANIEL VENTEC

que la Rambla ja no és el que era, i ara, aquí ja no hi venen mai.

La pela de taronja aquí no enganya, / tothom per relliscar-hi i és admès, / venen de mar i venen de muntanya, / per entrar dins el ball no es paga res.

Al bell mig de la Rambla, la terrassa del Cafè de l'Òpera. Va ser un punt de trobada en època de revolta i d'esperança. A qualsevol hora ens hi podíem estar: de vegades esperant la sortida dels diaris amb el desig de veure a la primera plana la notícia de la mort del dictador, altres, per la convocatòria incerta d'alguna manifestació. I ja amb la flaire de la llibertat present, hi vam passar molt de temps asseguts. Potser en aquells anys els dies tenien més de vint-i-quatre hores, perquè teníem temps per a tot, fins i tot per treballar. L'esclat de l'Ocaña va irradiar tota la Rambla, des de Canaletes al Jazz Colon, i la va convertir en una festa; entre organdís i pintallavis

feia la veritable revolució. Un malaurat dia d'estiu des de Cantillana va arribar la notícia de la seva mort. Aquella vegada, jo vaig pronosticar que era la fi d'una època, que, sense l'Ocaña, la Rambla ja no tornaria a ser el que era, com si no ho hagués sentit a dir mai.

De vegades, la cobla s'embarbussa, / i el ball s'infla de crits i crida fort, / i entre xiulets i sabres i batussa / s'engega una pistola i cau un mort.

El 17 d'agost de l'any 2017, l'embarbussada va superar tot l'imaginable. Una malfadada furgoneta va destrossar la convivència malbaratant vides de totes les edats. Els batecs de la ciutat, una vegada més, se centaven a la Rambla i era l'únic so que persistia per damunt de sirenes, crits i plors. Corpresos, els barcelonins, i refent-nos indignats per la barbàrie fanàtica, vam plantar ciris i poms de flors per arreu on havia tenyit de sang el fanatisme assassí, convertint tota la Rambla en un camí

de dolor, afecte i solidaritat. En aquells moments de desconcert, un pensament volava per damunt nostre: han massacrat la Rambla, mai més tornarà a ser el que era.

Però és un ai! I torna la riuada / i torna el ball, gronxant-se amunt i avall, / i tornen els ocells dalt la brancada / a fer entremaliadures de cristall.

La riuada actual parla tots els idiomes del món, es gronxa amunt i avall fent-se *selfis* sense parar. Els barcelonins que algun dia tornem a ramblejar fem la vella ruta, potser malhumorats entre tants milers de passavolants que sembla que vulguin emportar-se un trosset del famós camí per on diuen que ballava el gegant del Pi. Ells no saben res del gegant, ni de la meuca Maria, que tenia terroritzats els cambresers, ni del fotògraf al peu del monument de Colom, ni de les corredisses davant la guàrdia pretoriana vestida de gris, ni d'aquell xèrif que de tant en tant apareixia com despenjat d'algun cartell de

can Pistoles. Segur que desconeixen la mitologia personal de cada un dels ramblejadors autòctons, però alguna cosa intueixen quan xuclen amb tanta fruïció una descomunal sangria, com si, amb aquell xuclet, s'emportessin alguna cosa única del famós passeig.

És clar que la Rambla no tornarà a ser mai més el que era. Només faltaria. Cada dia, un batec diferent, un batec nou.

M'he permès fer aquesta passejada per la Rambla gràcies als versos que Josep Maria de Sagarra fa dir a l'Antònia en l'obra «La rambla de les floristes».

Gràcies al poeta Sagarra i a la florista Antònia, tan semblant a l'actual florista Carolina.

Introducció

LA RAMBLA, ALLÀ ON TOT SUCCEEIX

800 anys d'història, 300 anys de passeig

La Rambla de Barcelona, el carrer més conegut de la ciutat, un dels vials més importants del món, allà on tot succeeix i on tot s'ha esdevingut, és, encara el 2023, el centre neuràlgic del que representen Barcelona i la seva història: de riera històrica que tancava la ciutat romana pel flanc sud a lloc de celebració de les victòries del Barça; de centre de les festivitats de Sant Jordi a les millors nits d'òpera del país; de les botigues històriques i els primers hotels de la ciutat al Mercat de la Boqueria, allà on es compra el món; des

de Colom fins a Canaletes; i des de Pitarra fins a la Virreina. La Rambla és, en essència, l'escenari de la història de Barcelona. La segona muralla de Barcelona, aixecada per Jaume I, marcava el límit de la ciutat en aquesta riera vella, anomenada «riera d'en Malla», que adoptà el nom àrab de «rambla» a partir del segle XIII. Es tractava d'una riera que baixava de Collserola i que desembocava al mar en algun espai proper a la plaça del Duc de Medinaceli. Amb els anys, el curs d'aquella riera aniria adoptant el curs actual del carrer, prou ample, especialment quan plovia, ja que, just abans de les torres de Canaletes, la Rambla acollia l'aigua d'altres rieres. Amb l'ampliació de

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ ALBERT TORRAS CORBELLA

GUILERA / ARXIU LABANS

NEVADA DEL 1883

El 9 de març del 1883 començà a nevar a les 3.30 de la matinada i no parà fins a les dues de la tarda. Als barris alts de la ciutat es mesuraren deu centímetres de gruix i nou al centre de Barcelona, com es veu a la pàgina anterior amb aquesta imatge del pla de la Boqueria. La temperatura al carrer de Petritxol va caure fins a $-6,3$ °C.

RAMBLA DELS ESTUDIS

Vianants ramblegen per la rambla dels Estudis un hivern dels anys quaranta. A l'esquerra, l'església de Betlem i un tramvia de baixada. A la dreta, el Palau Moja. En aquesta confluència del carrer de Petritxol, la Rambla i el carrer del Carme, els fanals tenen cinc braços, com al pla de la Boqueria i al pla del Teatre.

la ciutat a partir dels segles XIV i XV, i la construcció de la muralla del Raval, la Rambla quedà dins de la ciutat i esdevingué un soral de pas entre el barri Gòtic i el Raval, que esdevenia riera i fangar en dies de pluja. A partir del segle XVIII, el desviament de la riera d'en Malla cap a l'actual carrer de Casp evitava les inundacions del centre, tot i que no sense episodis, com el del 1862, en què van morir gairebé mil ciutadans i el curs antic de l'aigua recuperà el que havia estat seu. A partir del 1704, les primeres finques ocupen banda i banda d'aquell soral, i es procedeix a enderrocar la muralla que emmarcava el passeig pel vessant nord. El Palau de la Virreina –enretirat del passeig central– o les arcades del Palau Moja són testimonis d'aquell passeig encara no plenament urbanitzat. De la Rambla del segle XVIII, encotillada per trams de muralla

vella pel nord, la caserna dels Estudis dalt de tot i l'hort dels franciscans tocant a mar, plena de convents i d'edificis religiosos, passem a la Rambla del segle XIX, ja en plena transformació d'aquells antics convents, cremats i desamortitzats a partir del 1835, en mercats, places i teatres. És aquesta Rambla, centre d'una ciutat que s'expandeix amb l'Eixample i que es reestructura amb les idees higienistes, la que veurem en aquest volum, fet a partir d'imatges del carrer central d'aquella Gran Encisera en plena Renaixença. Els següents cent anys configuraran l'essència de la Rambla, reconeguda per escriptors, turistes i barcelonins com a centre d'aquest microcosmos particular que és Barcelona: l'escenari on reconèixer les particularitats d'una manera de ser genuïna, la del barceloní, i d'una manera particular de passejar, que és ramblejar.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ DANIEL VENTÓS

RAMBLEJANT

El carrer més famós del món

Federico García Lorca deia de la Rambla que era l'únic carrer del món que desitjava que no s'acabés mai: «rica en sonidos, abundante de brisas, hermosa de encuentros, antigua de sangre». Són nombrosos els poetes, escriptors, polítics i artistes que l'han lloat i glossat. Aquestes paraules de Lorca evidencien també allò que tothom ha fet sempre a la Rambla, i que ha esdevingut verb: «ramblejar». Amb l'obertura de la Rambla al mar i l'enderrocament de les muralles, de la caserna i dels Estudis, a tocar de l'actual plaça de Catalunya, la Rambla va deixar de ser un carrer anxovat per esdevenir el gran passeig de la ciutat que creixia. Una ciutat que fins llavors, constreta per les lleis militars, no havia gaudit d'espais reals de passeig. A partir del segle XVIII, primer, el passeig de l'Esplanada entre la ciutat i la Ciutadella, i, després, el passeig de la Creu Coberta (actual avinguda de Mistral), el Saló de Sant Joan (avui passeig de Lluís Companys) i el passeig de Gràcia, urbanitzat a partir del 1823, completen els grans espais de lluïment dels passejants, dels quals la Rambla és el centre i eix vertebrador. Neix el carrer més famós del món.